

خلاصه‌ای دقیق و روشن را به آغاز یا پایان هر فصل کتاب مخصوص دانش‌آموزان بیفزاییم.

ترجمه: احمد غلامحسینی

متن نمودن خلاصه برای راهبردهایی

اشاره

اغلب ما در دوران تحصیل ناچار شده‌ایم، متن درس مفصلی را خلاصه کنیم، تا هم مطالب را بهتر بفهمیم و هم آن را راحت‌تر حفظ کنیم. معلمان همواره تأکید داشته‌اند و هنوز هم دارند که: «بفهمید، حفظ نکنید!» خیلی‌ها به این توصیه گوش نمی‌سپردند و چه بسا هنوز هم چنین است. اما هر کس که متنی را خلاصه کرده باشد، به روشنی دریافته است که «خلاصه کردن» به فهم مطلب کمک می‌کند و بخشی از نیاز به «حفظ کردن» را مرتفع می‌سازد. و مقاله‌ی حاضر می‌کوشد، هنر خلاصه کردن را برای دانش‌آموزان شرح دهد. در این میان، توصیه‌ای قابل تأمل برای تهیه‌کنندگان کتاب‌های درسی و آموزشی وجود دارد: خلاصه‌ای دقیق و روشن را به آغاز یا پایان هر فصل کتاب مخصوص دانش‌آموزان بیفزاییم.

زمانی که درباره‌ی «خلاصه» فکر می‌کنیم، معمولاً درباره‌ی نهایت موضوع می‌اندیشیم؛ آخرین فصل کتاب، آخر سال و غیره. در حقیقت، یک خلاصه برگردانی از تجسم کلی اطلاعات است. در متون درسی، خلاصه‌ها امکان مرور سریع موضوع را، بدون خواندن حجم زیادی از اطلاعات، امکان‌پذیر می‌سازند. خلاصه‌ها به خواننده کمک می‌کنند، عناصر اصلی اطلاعات را کسب کنند. دایرةالمعارف‌ها، سالنامه‌ها و چکیده‌ها، مثال‌های خوبی از خلاصه‌ی یک مطلب یا موضوع هستند.

خواندن و نوشتن یک خلاصه‌ی مؤثر، یکی از راهبردهای موفق مطالعه محسوب می‌شود. با وجود این، خلاصه‌کردن برای بچه‌ها مشکل است و نیاز دارد که آن‌ها جزئیات را طبقه‌بندی کنند، اطلاعات

بی‌اهمیت را حذف کنند، برخی تعمیم‌ها را انجام دهند (از اطلاعات نتیجه‌گیری کنند) و به روشنی به کار ببرند، و اطلاعات را به نحو موجزی در اختیار دیگران بگذارند. با تمرین کافی، دانش‌آموزان می‌توانند از مهارت خلاصه‌کردن برای حمایت از خواندن و یادگیری خودشان استفاده کنند. دو راهبردی که در ادامه می‌آیند، به خوانندگان کمک می‌کنند، اطلاعات نوشته شده را بهتر درک کنند.

۱. خواندن خلاصه‌ی فصل کتاب درسی، از این نظر که تصویر جامعی از محتوای فصل را ارائه می‌دهد، برای دانش‌آموزان مفید است. این کار چارچوب مطمئنی را برای حمایت از یادگیری، زمانی که دانش‌آموز جزئیات را می‌خواند، فراهم می‌کند. به این ترتیب، هنگامی که دانش‌آموز جزئیات را می‌خواند، می‌تواند این جزئیات را به

تصویر کلی از موضوع که در خلاصه‌ی فصل خوانده است، منتقل کند.

۲. خلاصه‌کردن در حین خواندن می‌تواند به دانش‌آموزان در بازبینی فهم خود از اطلاعاتی که دارند، کمک کند. آن‌ها

می‌توانند، چند پاراگراف را بخوانند و سپس اطلاعاتی را که خوانده‌اند به زبان خودشان بیان کنند. همچنین می‌توانند، این خلاصه را به صورت شفاهی یا کتبی با یادگیرنده‌ی همیار خود در میان بگذارند.

یادگیرندگان زمانی که اطلاعات را به زبان خود بیان می‌کنند، متوجه می‌شوند که چه مطلبی را می‌دانند و چه مطالبی را نمی‌دانند. در این صورت آن‌ها قادرند، اطلاعاتی را که نتوانسته‌اند به خاطر بیاورند، دوباره بخوانند و این سبب تقویت یادگیری آن‌ها می‌شود.

خلاصه‌ها به خواننده کمک می‌کنند، عناصر اصلی اطلاعات را کسب کنند.

ایده‌ها، از جمله‌بندی‌های صریح، کلی و اختصاری استفاده کند.

۴. از همان راهبردهایی که نویسنده برای سازماندهی استفاده کرده است، استفاده کند. به این صورت که اگر نویسنده اطلاعات

اصلی را در ابتدا یا در انتهای نوشته آورده است، دانش‌آموز نیز از همان شیوه برای خلاصه کردن اطلاعات استفاده کند.

۵. به خاطر داشته باشد، یک خلاصه خوب، یک رشته اطلاعات نیست؛ خلاصه یک نمونه کوچک از متن اصلی است. دانش‌آموز نباید جزئیات را با حذف توالی

اطلاعات از بین ببرد.

۶. اطلاعات خلاصه را به نوشته‌ی اصلی مرتبط سازد.

پیرایش خلاصه، و تفکر دوباره و تجدیدنظر در آن، به دانش‌آموز در فهم عمیق‌تر نکات مهم درسی کمک می‌کند.

راهبردهایی برای والدین

۱. پس از آن که کودک مطلبی را خواند، فیلمی را دید یا... از او بخواهید، آن را با زبان خودش بازگو کند. یادگیرنده هنگام بازگویی نیازمند تفکر درباره‌ی همه‌ی اطلاعات و سازماندهی ذهنی و قراردادن آن‌ها در قالب جمله‌های خود است. این کار در مقایسه با دادن جواب ساده به یک سؤال یا چند کلمه، به تفکر بیش‌تری نیاز دارد.

راهبردهایی برای دانش‌آموزان

■ دانش‌آموز باید:

۱. مواد خواندنی را به منظور خلاصه کردن بخواند. او باید به ایده‌های اصلی و طرز سازماندهی آن‌ها توجه کند.

عنوان‌ها، زیرعنوان‌ها و جمله‌بندی‌های مقاله می‌توانند به دانش‌آموز در تشخیص ایده‌های اصلی مطلب و چگونگی سازماندهی آن‌ها کمک کند.

۲. ایده‌های خود را درباره‌ی مطالبی که خوانده است، با واژه‌های خود بیان کند. اطلاعات خوانده شده می‌تواند در قالب یک یا دو پاراگراف بازگو شود.

۳. برای توصیف گروه‌بندی یا طبقه‌بندی

۲. به کودک خود اجازه دهید، به شما کمک کند. با استفاده از آلبوم عکس خانوادگی، بریده‌های روزنامه، مجموعه‌ی کارت و پستال مانند آن، از او بخواهید، رویدادهای خانوادگی، تعطیلات و حوادث را فهرست کند. و یا در یک جمله، خلاصه‌ای از مسافرت، فعالیت، تجربه و مانند آن را بیان کند.

۳. از مواد یادگیری متنوع استفاده کنید. با استفاده از برنامه‌های تلویزیون، تکه‌های کمیک، مقالات روزنامه و غیره، به بچه‌ها

فعالیت‌هایی برای خلاصه کردن بدهید تا پس از خلاصه کردن، آن‌ها را برای یکدیگر بخوانند و بازگو کنند.

۴. متن حاوی اطلاعات را برای کودکان بخوانید (یا داستان‌هایی را که خوانده‌اید، برای آن‌ها بگویید).

گاه‌گاهی مکث کنید و از آن‌ها بخواهید، اطلاعات را به زبان خود بگویند. کودکان خردسال می‌توانند، خلاصه‌را زیر نوشته‌ی چاپی در محل تعیین شده، و بچه‌های بزرگ‌تر می‌توانند خلاصه‌ها را به‌طور رسمی و روی برگه‌ی جدا بنویسند.

۵. به کودکان ۹ تا ۱۲ ساله کمک کنید، با استفاده از بریده‌ی اخبار در روزنامه، یک پرونده از حوادث که طی سال اتفاق

افتاده است، درست کنند. بهتر است، بچه‌ها مقالات انتخابی از روزنامه‌ها، مجلات و عکس‌هایی را جمع‌آوری کنند که درباره‌ی حوادث هستند. مقالات و خلاصه‌ای از صفحات بریده‌ی روزنامه را در اختیار کودک بگذارید و به او اجازه دهید، اگر مایل است آن‌ها را صفحه‌بندی کند.

یک خلاصه
خوب، یک
رشته اطلاعات
نیست؛ خلاصه
یک نمونه
کوچک از متن
اصلی است.

راهبردهایی برای معلم

۱. خواندن خلاصه‌های تهیه

شده توسط دیگران

● بعد از خواندن یک قطعه‌ی

انتخابی توسط یکی از

دانش‌آموزان، به آن‌ها خلاصه‌ای بدهید. از چنین خلاصه‌ای برای شرح این که نویسندگی آن چگونه بیانات خود را توصیف کرده است، استفاده کنید.

● با استفاده از طلق شفاف، چگونگی توصیف جزئیات در مقاله‌ی منتخب را به دانش‌آموزان نشان دهید.

● با یک قلم طلق شفاف، زیر جزئیات موارد انتخابی که در خلاصه‌ی کلی تأثیر دارند، خط بکشید.

● بیانات کلی را می‌توانید در حاشیه (روی طلق شفاف) بنویسید و با یک فلش، آن‌ها را به نکاتی که زیر آن‌ها خط کشیده‌اید، مرتبط سازید.

۲. بازگویی

● بعد از این که دانش آموزان چیزی را خواندند یا فیلمی را دیدند، از آن‌ها بخواهید مطلب یا موضوع فیلم را در قالب کلمات خود بازگو کنند.

● با طرح سؤالات متنوع، در بازگو کردن به آن‌ها کمک کنید. بازگویی نیازمند آن است که یادگیرنده دربارۀ همه‌ی اطلاعات بیندیشد، آن‌ها را سازماندهی کند و در جملات خود از آن‌ها بهره بگیرد. این عمل در مقایسه با زمانی که به یک سؤال یا چند کلمه پاسخ داده می‌شود، به تفکر بیش‌تری نیاز دارد.

۳. مقایسه‌ی خلاصه‌ها

● از یک کتاب درسی یا کتاب دیگری که دارای خلاصه است، متنی را انتخاب کنید. از دانش آموزان بخواهید، متن انتخابی را بدون این که خلاصه را بخوانند، مطالعه کنند و به صورت گروهی برای متنی که خوانده‌اند، خلاصه‌ای بنویسند.

● با استفاده از طلق شفاف، متن خلاصه شده‌ی کلاسی را با خلاصه‌ی اصلی که توسط نویسنده تهیه شده است، مقایسه کنید.

● زیر نکات مشترک در خلاصه‌ی کلاسی با خلاصه‌ی اصلی را با یک رنگ خط بکشید و جاهایی را که خلاصه‌ها با هم متفاوت هستند، با رنگ دیگری مشخص کنید.

● از دانش آموزان بخواهید، دربارۀ این که چرا اطلاعات انتخاب شده توسط کلاس

با خلاصه‌ی منتخب نویسنده متفاوت است و هم پوشی ندارند، با هم بحث کنند. ● از دانش آموزان بخواهید، راهبردها و فنونی را که نویسنده برای خلاصه کردن اطلاعات موردتوجه قرار داده است، تعیین کنند.

۴. کاربرد چکیده

● به دانش آموزان توضیح دهید، چکیده‌ی یک مطلب حاوی ایده‌های اصلی آن است. به آن‌ها کمک کنید تا درک کنند، برای تهیه‌ی چکیده نیازی به بازگو کردن همه‌ی اطلاعات نیست.

● جای خالی به اندازه‌ی ۲۰ کلمه را روی تخته‌ی سیاه یا طلق شفاف مشخص کنید و توضیح دهید، بعد از خواندن یک متن، آن‌ها باید سعی کنند، یک یا دو جمله بنویسند (بیش‌تر از ۲۰ کلمه نباشد). توضیح دهید، جمله‌ها باید نمایانگر چکیده‌ی مطالب باشند.

● دانش آموزان، بخش کوتاهی از یک متن را می‌خوانند (بیش‌تر از سه پاراگراف نباشد). سپس دانش آموزان دربارۀ نوشته، به معلم گزارش می‌دهند.

● دانش آموزان، به هیچ وجه نباید بیش‌تر از ۲۰ کلمه بنویسند. باید در جمله‌های خود آن قدر تجدید نظر کنند که بتوانند مقاله را در ۲۰ جای خالی یا کم‌تر از آن توصیف کنند.

۵. پیگیری و اجرای مداوم خلاصه‌نویسی
این راهبرد مانند چکیده‌نویسی است،

اما دانش آموزان قطعه‌ی طولانی‌تری را می‌خوانند و برای نوشتن اطلاعاتی که با اهمیت‌تر هستند و آن‌ها را به خاطر می‌آورند، محدودیت زمانی دارند. پس از پایان وقت، دانش آموزان خلاصه‌های خود را با دیگران مطرح می‌کنند. در همان حال، معلم ایده‌های اساسی را روی تخته یادداشت می‌کند. این ایده‌ها سپس به‌طور گروهی جمع‌بندی می‌شوند و حاصل را معلم روی تخته می‌نویسد.

۶. مقایسه‌ی اطلاعات

در این راهبرد، یکی از دانش آموزان، اطلاعات ارائه شده توسط دانش آموزان را در یک ستون و اطلاعات تأیید شده برای خلاصه‌ی انتخابی را در ستون دیگری می‌نویسد.

۷. کمک به دانش آموزان در اصلاح

آموخته‌های خود

این کار به کمک ارزیابی سه خلاصه به شرح زیر انجام می‌شود:

● یک خلاصه خوب که همه‌ی نکات اصلی مورد نظر را در برمی‌گیرد و به خوبی پروراند شده است.

● یک خلاصه که خوب است و بیش‌تر اطلاعات را شامل می‌شود، اما نوشته‌های آن تا اندازه‌ای تصنعی هستند.

● یک خلاصه که هم در محتوا و هم از نظر نوشتن دارای ضعف است.

این سه نوشته را به دانش آموزان بدهید و از آن‌ها بخواهید، سه خلاصه را رتبه‌بندی، و درباره‌ی آن‌ها بحث کنند.

راهبردهایی برای خانه و مدرسه

۱. بعد از خواندن یک متن یا دیدن یک فیلم توسط کودک، از او بخواهید آن را در قالب کلمات خودش بگوید. برای کمک به او، سؤالات ویژه‌ای از او بپرسید. بازگویی نیازمند آن است که کودک درباره‌ی همه‌ی اطلاعات بیندیشد، آن‌ها را در ذهن خود سازماندهی کند، و سپس در قالب کلمات خودش بگوید. این امر مستلزم تفکر بیش‌تری در مقایسه با زمان پاسخ دادن به یک سؤال با چند کلمه است.

۲. به بچه‌ها در تنظیم آلبوم عکس‌های خانوادگی یا تصویرهای دلخواهشان کمک کنید. از تصویر، کارت پستال و مانند آن، برای مستند کردن تعطیلات خانواده استفاده کنید. بچه‌ها در چند جمله‌ی کلی به‌طور خلاصه، مسافرت، فعالیت، تجربه‌ها و هر مورد دیگر مربوط به خود را بیان می‌کنند.

۳. از مواد آموزشی متنوعی استفاده کنید. برنامه‌های تلویزیون، تصویرهای کمپیک و خنده‌دار، مقالات روزنامه و غیره را برای خلاصه کردن در اختیار بچه‌ها قرار بدهید. سپس از آن‌ها بخواهید، مواد انتخاب شده را برای همدیگر بخوانند و در قالب کلمات خودشان بازگو کنند.

۴. متن یا داستانی را برای بچه‌ها بخوانید. هنگام خواندن، گاهی مکث کنید و از بچه‌ها بخواهید، اطلاعات را به زبان خود بگویند، کودکان خردسال در فرم‌های تعیین شده مطالب خود را بهتر می‌نویسند.

دانش آموزان بزرگ تر می توانند اطلاعات خواسته شده را به صورت رسمی بنویسند .
۵ . کمک به دانش آموزان ۹ تا ۱۲ ساله

برای تهیه ی دفتر خاطرات سالنامه ای یک آلبوم تصویر از حوادث کلیدی که طی سال اتفاق افتاده اند، درست کنید . از بچه ها بخواهید، مقالات روزنامه ها، مجلات، عکس ها و غیره را جمع آوری کنند . اخبار و حوادث را به آن ها بگویید و از آن ها بخواهید، مقالات روزنامه ها و مجلات، و عکس ها را روی صفحه ی سالنامه بچسبانند . به آن ها اجازه دهید، در صورتی که مایل هستند، کار را صفحه آرایی کنند .

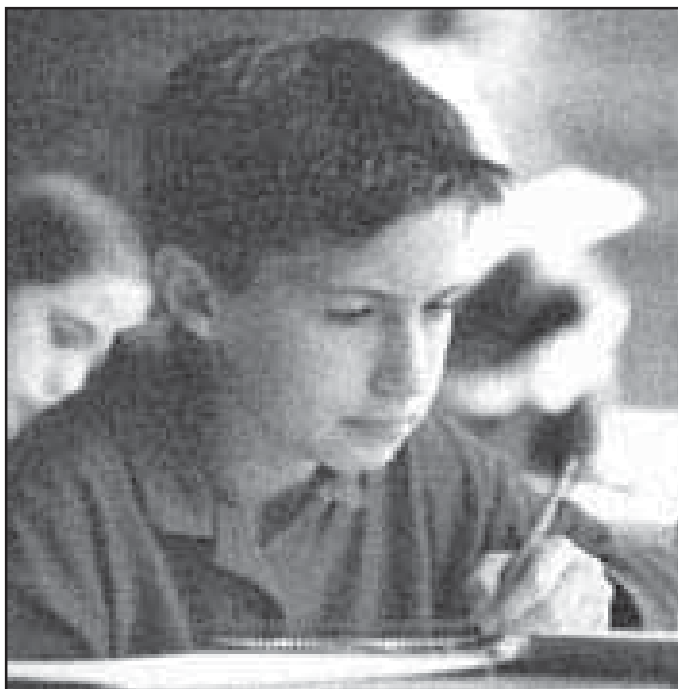
۶ . خواندن خلاصه ها برای دیگران بعد از این که یک فصل انتخابی را خواندند، از آن ها بخواهید آنچه را که

خوانده اند، خلاصه کنند و خلاصه هایشان را برای یکدیگر بخوانند . استفاده از طلق هاش شفاف و مقایسه ی متن انتخابی و خلاصه می تواند به دانش آموزان در تشخیص این که نویسنده ی خلاصه چگونه اطلاعات اساسی را خلاصه کرده است، کمک کند . با ماژیک، زیر جزئیات

انتخابی در خلاصه خط بکشید . اصول کلی را می توان در حاشیه نوشت و با یک پیکان به قسمت منتخب متن مرتبط کرد .

۷ . تعیین سهم متن در خلاصه

از بچه ها بخواهید، متن انتخابی را بدون خلاصه بخوانند . سپس خلاصه ای از متن انتخابی برای یکدیگر بنویسند . در ادامه، خلاصه ی خود را با خلاصه ی واقعی متن انتخابی مقایسه کنند . شما زیر ایده هایی را که در هر دو خلاصه مشترک هستند، با یک رنگ، و زیر خلاصه هایی که در دو متن مشترک نیستند، با رنگ دیگری خط بکشید . از دانش آموزان بخواهید توضیح دهند، چرا ایده هایی که نویسنده در خلاصه به آن ها توجه کرده، مورد توجه آن ها قرار نگرفته است و در این باره بحث کنند . همچنین، به آن ها

توصیه کنید، تکنیک‌ها و راهبردهایی را که نویسندگان در خلاصه‌نویسی مورد توجه قرار داده است، در نظر بگیرند.

۸. چکیده‌نویسی

توضیح دهید که چکیده‌ی یک متن، بیان ایده‌های اصلی آن است. به کودکان در درک این که در چکیده‌نویسی یادآوری همه‌ی جزئیات موردنیاز نیست، کمک کنید. جدولی حاوی ۲۰ جای خالی کلمه در نظر بگیرید. به آن‌ها توضیح دهید، بعد از خواندن متن باید خلاصه آن را در حداکثر بیست کلمه (در یک جمله یا بیش‌تر) بنویسند. متن انتخابی برای خلاصه نباید بیش‌تر از سه پاراگراف باشد. برای ضبط چکیده‌ی آنچه که خوانده‌اند، می‌توانند از والدین خود کمک بگیرند. به کودکان یادآوری کنید، به هیچ‌وجه چکیده نباید بیش‌تر از ۲۰ کلمه باشد؛ در غیر این صورت، کودک باید آن قدر جمله‌ی خود را اصلاح کند که نوشته‌های او در بیست جای خالی یا کم‌تر از آن جای بگیرد.

۹. پیگیری خلاصه‌نویسی

این راهبرد مانند چکیده‌نویسی است، اما برای به یادآوردن اطلاعات مهم، کودک متن طولانی‌تر و زمان کم‌تر در اختیار دارد (سه تا پنج ثانیه). زمانی که وقت به پایان رسید، کودک فهرست خود را با دیگران مبادله می‌کند و ایده‌های اصلی را یادداشت می‌کند. این ایده‌ها بعداً برای تولید یک خلاصه‌ی جمعی به کار می‌روند.

۱۰. مقایسه‌ی اطلاعات

در این راهبرد، یکی از دانش‌آموزان اطلاعات را در یک ستون، و ایده‌های اصلی مورد قبول را در ستون دیگری می‌نویسد تا امکان مقایسه‌ی آن‌ها و به دست آوردن تعمیم‌ها فراهم شود.

۱۱. کمک به دانش‌آموزان در اصلاح

آموخته‌های خود

به دانش‌آموزان در یادگیری تجدیدنظر و اصلاح آموخته‌های خود از طریق مقایسه‌ی این سه خلاصه کمک کنید: یک خلاصه‌ی خوب که همه‌ی نکات اصلی را که به تدریج بیان شده‌اند، شامل می‌شود، خلاصه‌ی مورد قبولی که شامل اطلاعات مورد نیاز است، اما اطلاعات آن دستکاری شده است، و خلاصه‌ی سوم که هم در محتوا و هم از نظر نوشتار دارای ضعف است. به کودکان اجازه دهید، درباره‌ی سه خلاصه با هم بحث و آن‌ها را مقایسه کنند. در خلاصه‌نویسی، کاربرست مؤثر خلاصه‌ها برای خوانندگان و نویسندگان جوان مهم است. راهبردهای متنوعی وجود دارند که می‌توانند، به کنترل فهم، صراحت بخشیدن به تفکر و تقویت یادگیری بچه‌ها کمک کنند.

